

KOKEMÄENJOKI-LIFE

Kokemäenjoen kosteikot – muinaisesta suistosta nykypäivään

From Ancient to the Present Estuary, Kokemäenjoki Wetland Chain

LIFE06/NAT/FIN/000129

AFTER LIFE –suojelusuunnitelma

AFTER LIFE –Conservation Plan

Sisältö

1. Suunnitelman tavoite	2
2. Kokemäenjoki-LIFE ja sen hankekohteiden nykytilanne	2
3. Suojelutyö hankkeen jälkeen	3
4. Alueiden suojeluun liittyviä haasteita	5

1. Suunnitelman tavoite

Kokemäenjoki-LIFE –hankkeen After LIFE –suunnitelman tavoitteena on arvioida hankekohteiden nykytilannetta hankkeen jälkeen. Lisäksi tavoitteena on kuvata ja arvioida yleisellä tasolla hankkeen jälkeen suojelun edistämiseen tehtäviä toimenpiteitä sekä niihin liittyviä haasteita. Hankkeessa laadittiin kaikille hankekohteille hoito- ja käyttösuunnitelmat, jotka ohjaavat yksityiskohtaisesti hankekohteiden suojelutoimenpiteitä. Hoito- ja käyttösuunnitelmat sisältävät myös tarkemman arvioinnin suojelutyön työnjaosta, kustannuksista ja toimenpiteiden vaikutuksista alueiden luontoarvoihin.

2. Kokemäenjoki-LIFE ja sen hankekohteiden nykytilanne

Kokemäenjoki -LIFE -hankkeen tavoitteena oli Lounais-Suomessa Kokemäenjoen varressa sijaitsevien Puurijärvi-Isosuon, Vanhakosken, Pirilänkosken, Kokemäenjoen suiston ja Preiviikinlahden luontoarvojen turvaaminen monin erilaisin toin. Hankekohteilla on yhteensä kahdeksan Natura-alueita. Hankkeen tavoitteena on ollut myös luontotiedon lisääminen ja suojeluasenteisiin vaikuttaminen. Kohteista Puurijärvi, Kokemäenjoen suisto ja Preiviikinlahti ovat Suomen tärkeimpiä linnustonsuojelualueita, joissa pesii tai levähtää monia lintudirektiivin liitteen I lajeja ja kansallisesti uhanalaisia lajeja. Alueilla esiintyy myös luontodirektiivin liitteen II mukaisia suojeltavia luontotyyppisiä tai lajeja. Vanhakoski ja Pirilänkoski ovat luontotyyppikohteita, ja ne kuuluvat osittain myös valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan. Pinta-alaltaan suurin kohde on Preiviikinlahti (5 552 ha) ja pienin Vanhakoski (101 ha). Luonto-arvojen lisäksi kaikilla alueilla on erittäin tärkeä merkitys myös virkistyskäyttökohteina.

Hankekohteiden suojelun ongelmiksi ja luontoarvojen uhiksi arvioitiin hankkeen käynnistyessä 1) avovesialueiden ja rantaniittyjen umpeenkasvu, 2) ranta-alueiden ja -niittyjen kuivuminen, 3) soiden ojitukset, 4) metsien luonnon tilan muutokset, 5) ihmisen aiheuttama häirintä ja 6) kielteiset ympäristöasenteet. Hankkeen tavoitteena oli näiden ongelmien vähentäminen ja ratkaiseminen. Projektiin kuului monipuolisesti erilaisia töitä seurantoineen. Mittavin kunnostustyö oli Puurijärven (440 ha) umpeenkasvun ehkäiseminen kaivutöin ja vedenpintaa nostamalla. Tavoitteena oli vesialan lisääminen lähes kaksinkertaiseksi kuivimmilla kausilla. Järven eteläosassa veden pintaa nostettiin lähes metri: hanke oli mittavin Suomessa koskaan tehty lintuvesikunnostus. Työhön liittyi monia vaikeita teknisiä ja sen mukana myös taloudellisia haasteita, joita ratkaistiin hankkeen aikana. Osin näitä töitä on jouduttu täydentämään vielä hankkeen jälkeenkin. Vaikka linnustonselvitysten perusteella esim. sukeltajasorsien parimäärät ja levähtäjämäärät lisääntyivät välittömästi vedenpinnan noston jälkeen, työn lopulliset vaikutukset ovat arvioitavissa vasta pitkän ajan jälkeen hankkeen jälkeenkin jatkuvien seurantojen perusteella. Puurijärvi-Isosuon alueella palautettiin soita luonnontilaan. Muualla kunnostustyöt ovat sisältäneet umpeenkasvaneiden niittyjen raivauksia ja niittoja, oijen täyttöjä ja lampareiden kaivamista. Preiviikinlahden alueen Enäjärvellä tehtiin linnuille pesimäsaaria kaivutöin. Rajalanjärven peltoalueella ruokittiin lintuja. Tavoitteena oli hanhien ja joutsenten houkuttelu alueelle ja ohjaaminen retkeilyrakenteiden läheisyyteen.

Hankkeen aikana tehtiin alueille uusia palvelurakenteita (lintutorneja, polkuja, opastauluja, pitkos-puita). Näillä on tärkeä merkitys retkeilyn aiheuttaman häirinnän vähentämisessä, mutta retkeilyrakenteet ovat tärkeä työkalu myös luontotietoisuuden ja suojelumyönteisyyden lisäämisessä.

Kaikille kohteille laadittiin hoito- ja käyttösuunnitelmat osallistaen eli suunnittelussa olivat mukana alueen käyttäjät ja maanomistajat. Muutamilla kohteilla tehtiin sudenkorentonselvitykset ja lisäksi Kokemäenjoen suistossa suunnitelmaan liittyvänä osana selvitettiin jokisuiston sedimenttien raskasmetallipitoisuuksia, niiden sijaintia sekä suiston kehityshistoriaa. Näiden tietojen perusteella on mahdollista arvioida alueella tarvittavat ja mahdolliset kunnostustyöt, kun jokisuiston luonnontilaa on aikanaan muutettu monin eri kaivutöin ja jokisuistoon tiedetään kulkeutuneen haitallisia aineita. Mahdolliset kunnostustyöt alueella tehdään hoito- ja käyttösuunnitelmaan perustuen vasta hankkeen jälkeen. Kokemäenjoen suistoon liittyvä alue on herkimpiä tulva-alueita Suomessa, ja tulva-

herkällä alueella asuu n. 15 000 ihmistä. Tulvahaittojen vähentäminen siihen liittyvine maanmuok-kaustöineen on soveltuvin osin otettu huomioon suunnitelman sisällössä, joten selvitys tukee myös alueen käytön suunnittelua.

Suojelutyön tilanne oli hankkeen käynnistyessä kohteilla eri vaiheessa. Osalla kohteista luonnonhoitotöitä oli suunniteltu ja toteutettukin jo aiemmin, joillakin kohteilla oli taustalla vain vanhoja suunnitelmia ja luonnonhoitotöitä oli toteutettu vain vähän. Nämä taustatekijät vaikuttivat luonnolli- sesti kohteiden hanketöiden sisältöön. Hankkeen ansiosta kaikkien kohteiden luonnonhoitotyöt, niiden suunnittelu ja toteutus on käynnistetty ja päivitetty Natura-alueiden suojeluarvoja turvaaviksi. Hankkeen jälkeen Puurijärvi-Isosuon kansallispuistossa ja sen Natura-alueilla kaikki hoito- ja käyt- tösuunnitelmassa arvioidut luonnon kunnostustyöt on tehty. Puurijärven vedenpinnan nostolla ja siihen liittyvillä kaivutöillä on järven umpeenkasvuongelma ratkaistu kymmenien vuosien ajaksi. Myös alueen palveluvarustus on saatu valmiiksi. Pirilänkoskella ja Vanhakoskella pääosa hoito- ja käyttösuunnitelmien mukaisista hoitotöistä on toteutettu ja alueiden virkistyskäytön kannalta olen- naiset rakenteet on toteutettu. Porin Preiviikinlahdella linnuston kannalta keskeisimmät umpeen kasvaneet rantaniittyalueet on saatu kunnostettua ja alueen hoidon laatua on parannettu. Koke- mäenjoen suiston osalta hankkeessa tehty sedimenttiselvitys on merkittävä taustasuunnitelma mahdollisia jokisuiston kunnostustöitä ja tulvasuojelutoimenpiteitä arvioitaessa. Kaikille kohteille saatiin laadittua nykyaikaiset hoito- ja käyttösuunnitelmat, jotka ohjaavat viranomaisten ja käyttäji- en toimenpiteitä alueilla. Hoito- ja käyttösuunnitelmissa on arvioitu mm. seurantarpeet ja eri toimi- joiden työnjakoa alueilla. Lisäksi hoito- ja käyttösuunnitelmat ovat keskeisiä taustadokumentteja eri rahoituslähteiden hankkeita kohteille suunniteltaessa tai maatalouden ympäristötuen erityistukia alueille arvioitaessa. Hanke kanavoi myös muita hankkeita tai suojelutoimenpiteitä kohdealueilla ja aktivoi suojelua tukeviin töihin muitakin toimijoita kohdealueilla.

3. Suojelutyö hankkeen jälkeen

Alueiden suojeluarvojen ylläpidosta ja parantamisesta vastaavat ensisijaisesti Metsähallitus ja Var- sinais-Suomen ELY-keskus. Alueille perustetaan luonnonsuojelualueita, joiden rauhoitusmääräyk- siä ohjaavat alueelle laaditut hoito- ja käyttösuunnitelmat. Aiemmin valtion ympäristöhallinnon työn- jaon mukaisesti Metsähallitus on vastannut valtion omistamista maista ja ELY-keskukset yksityis- maiden suojeluasioista. Kunnostuksen ja hoidon osalta painopistettä on valtakunnallisesti kaikkien alueiden osalta siirretty kokonaisuudessaan Metsähallituksen vastuulle, mutta alueiden suojelutöitä toteutetaan yhteistyössä ELY-keskusten kanssa. Metsähallitus kunnostaa ja hoitaa alueita valtion budjettirahoituksella, mutta myös ELY-keskuksella on vuosittain rahoitusta pieniin ympäristöhoito- töihin. Metsähallitus tekee tarvittaessa sopimuksia esim. alueiden kuntien tai yrittäjien kanssa koh- teiden palvelurakenteiden ylläpitoon liittyvistä töistä. Lisäksi Metsähallitus vuokraa rantaniittyalueita laiduntajille, jotka voivat laiduntaa alueita maatalouden ympäristötuen erityistuen rahoittamana. Metsähallitus ja ELY-keskus ovat myös merkittäviä hankkeiden toteuttajia tai yhteistyökumppaneita erilaisissa hankkeissa, joissa eri rahoituslähteitä käytetään myös mittavien luonnonsuojelutöiden toteuttamiseksi. Eri kohdealueilla on erilaisia toimijoita ja alueen suojelutöihin kytkeytyviä sidos- ryhmiä, ja näiden yhteistyöverkoston ylläpitäminen ja vahvistaminen on tärkeä osa alueiden suo- jelussa. Kunnostukseen ja hoitoon jo osallistuvien ja uusien yhteistyörahojen sitouttaminen edellyt- tää suojelutyön osallistamisen jatkamista myös hankkeen jälkeen. Viranomaistyönä tehtävä aluei- den säännöllinen ylläpito sekä hoito- ja käyttösuunnitelmien säännöllinen päivitystyö tarjoavat mahdollisuuden tähän.

Kunnostus ja hoito

Puurijärven-Isosuon alue on kansallispuistoaluetta ja siellä Metsähallitus vastaa lakisääteisesti alueen jatkohoitoihin liittyvistä töistä. Puurijärven kunnostukseen liittyviä viimeistelykaivutöitä on tehty vielä hankkeen jälkeen syksyllä 2012 ELY-keskuksen työnä. Laitumien tarvetta ja sijoittelua tulee arvioida järven veden pinnan ja rantaviivan tilanteen vakautumisen jälkeen. Laitumien hoito

pyritään rahoittamaan erityistuilla. Raijаланjärven alueella lintujen ruokinta jatkuu vankilan omana työnä. Hankkeen aikana alueelle kaivettuja lampareita ylläpidetään vankilan työnä maatalouden ympäristötuen erityistuen rahoituksella.

Vanhakosken ja Pirilänkosken hoidoissa ja kunnostustöissä kaupungit ovat aktiivisia töiden toteuttajia ja rahoittajia. Alueet ovat kaupunkien kupeessa ja luonnonhoitotyöt on olennaista hahmottaa osana alueiden virkistyskäyttöarvoja. Alueilla tarvittavat jatkotyöt ovat vain pieniä raivauksia tai laidunalueen laajennuksia, joita ohjaa Metsähallitus hoito- ja käyttösuunnitelmiin perustuen. Vanhakoskella on laidunalue, jota ylläpidetään ympäristötuen erityistuen turvin ja laitumena hoidettavat alueet pyritään saamaan ympäristötuilla hoidettaviksi.

Preiviikinlahden alue sisältää monia hoidon ja sen arvioinnin kannalta haasteellisia luontotyyppejä. LIFE-hankkeen työt keskittyivät rantaniittyjen avaamiseen. Linnuston kannalta keskeiset rantaniityt on avattu ja jatkossa näillä alueilla on tärkeää ylläpitää ja kehittää vuosittaisten hoitojen (laidunnus, niitot) laatua. Rantaniityinä hoidettavia alueita on tarpeen osoittaa ympäristötukirahoituksella hoidettaviksi. Osa hankkeen avaamasta alueesta on jo laidunnuksessa ympäristötuen erityistuen rahoittamana ja osalle alueesta on tehty tukihakemus. Rantaniittyjen kunnostustöitä ovat toteuttaneet myös Porin kaupunki ja Porin Lintutieteellinen Yhdistys, ja ne ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita jatkossakin alueen hoidon toteutuksessa. Hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan alueella tarvitaan muunlaisiakin kunnostus- ja hoitotöitä, jotka edellyttävät erillisiä toimenpidesuunnitelmia. Näistä yksi tärkeimmistä on Yyterin dyynien yksityiskohtainen kunnostussuunnitelma. Suunnitelma on valmisteilla ELY-keskuksen ja Metsähallituksen yhteistyönä ja se valmistuu talven 2012/2013 aikana. Preiviikinlahden alueen liittäminen tuoreeltaan Selkämeren kansallispuistoon vahvistaa ja selkeyttää Metsähallituksen roolia alueen suojelusta vastaavana viranomaisena. Kansallispuistoon ollaan laatimassa koko kansallispuistoa koskeva hoito- ja käyttösuunnitelma, ja LIFE-hankkeen suunnitelma kootaan osaksi tätä suunnitelmaa. Alueen luonnetta osana kansallispuistoa on mahdollisuus ja tarpeen hyödyntää alueen erilaisia kehittämishankkeita ja niiden rahoituskanavia suunniteltaessa.

Kokemäenjoen suiston luontoarvojen säilyttämisen pitkän tähtäimen haasteena on jokisuiston muuttuminen. Sen taustalla ovat toisaalta luontaiset jokisuiston kehittymiseen liittyvät taustatekijät ja toisaalta aikojen saatossa tehdyt jokisuiston kaivut. Jokisuistossa tehty sedimenttiselvitys antaa taustatietoa suiston tilanteesta ja kehityssuunnasta. Nämä taustatiedot on tarpeen ottaa huomioon suunnitelluissa toimenpiteissä ja erityisesti on arvioitava, onko mahdollisten tulvasuojelutoimenpiteiden tai alueen vesiväyliä ylläpitävissä töissä tarpeen suunnitella myös näiden mahdollisista haitoista aiheutuvia lieventäviä kaivu- tms. toimenpiteitä. Muuten alueen hoitotöistä olennaisimpia ovat rantaniittyjen hoitoihin tähtäävät toimenpiteet, joiden laatua kehitetään ja näiden hoitojen rahoitus pohjaa kohdennetaan ympäristötuin rahoitettaviksi. Suurin osa alueista on valtion omistuksessa, ja Metsähallituksen rooli alueen suojelutöiden ohjauksessa on tärkeä.

Palvelurakenteet

Hankkeen ansiosta alueiden retkeilyä ohjaavat rakenteet ovat pääosin valmiit. Hankkeen aikana tehtyjen rakenteiden osalta ylläpidosta ja hoitovastuusta on sovittu hankkeen aikana alueittain. Preiviikinlahden liikkumisen ja retkeilyn ohjaus edellyttää uusia rakenteita, ja tätä varten tarvitaan erillinen toimenpidesuunnitelma. Retkeilyn ohjauksessa ja rakenteiden suunnittelussa otetaan huomioon mahdollinen kävijämäärien lisääntyminen alueen kytkeytyessä jatkossa kansallispuistoon. Samoin rakenteiden suunnittelussa on arvioitava huolella alueen maasto-olosuhteet riittävän tukevien ja kestävien rakenteiden suunnittelemiseksi. Kaikilla kohteilla rakenteiden ylläpitoa ja huoltoa järjestettäessä on tunnistettava rakenteisiin liittyvät turvallisuusnäkökulmat ja rakenteiden merkitys alueen virkistyskäyttö- ja myös luontoarvojen säilyttämisessä. Alueiden rakenteiden huollossa ja ylläpidossa noudatetaan Metsähallituksen ohjeita ja käytäntöjä.

Seurannat

Alueilla seurataan luonnon tilaa hoito- ja käyttösuunnitelmissa arvioitujen seurantarpeiden mukaisesti. Alueiden luontotietoa täydennetään niistä eliöryhmistä, joista ei toistaiseksi alueilta ole tietoa. Alueita pyritään kytkemään erilaisiin tutkimushankkeisiin. Alueiden perusseurannassa on otettava huomioon selvästi hoidon vaikutusten arviointien lisäksi myös käytön vaikutusten arviointi. Puurijärven kunnostuksen vaikutusten seuranta jatkuu ympäristölupaan kytkettynä velvoitetarkkailuna ainakin neljä vuotta sen jälkeen, kun vedenpinta on asettunut suunnitelman mukaiseen korkeuteen. Seuranta-aikataulu tarkistetaan syksyn 2012 kaivutöiden ja veden pinnan tason mittaus-ten sekä arviointien jälkeen. Seurannassa on tarpeen tehdä yhteenveto vaikutuksista tämän jälkeen ja samalla myös arvioida seurannan tarvetta ja sisältöä vielä myöhemminkin.

4. Alueiden suojeluun liittyviä haasteita

- Riittävän rahoituksen turvaaminen erilaisiin hoitotöihin. Eri yhteistyökumppanien sitouttaminen ja sen mukana mahdollisten uusien ja erilaisten rahoituslähteiden kanavoiminen hoitotöihin edellyttää joka tapauksessa hoitojen ohjaamiseen ja osallistamiseen liittyviä resursseja. Luonnonhoitotöiden rahoitus on tarpeen ymmärtää ja markkinoida myös alueiden nähtävyy- ja virkistyskäyttöarvoihin liittyvinä investointeina.

- Rantaniittyjen hoito on keskeinen hoitotyö alueilla. Karjan saatavuus ja riittävän laidunpaineen ylläpitäminen on yleinen ongelma monilla kohteilla. Rantaniittyjen hoitoa on tarpeen täydentää yhä enemmän konetyönä ja esim. riittämätöntä laidunpainetta tukea laidunkauden aikaisilla niitoilla. Tämä on otettava huomioon mm. alueille maatalouden ympäristötukien erityistukia suunniteltaessa ja haettaessa.

- Preiviikinlahden ja Kokemäenjoen suiston alueet ovat laajoja alueita sisältäen monia erilaisia luontoarvoja. Näihin liittyvät tarvittavat suojelutoimenpiteet voivat olla keskenään ristiriitaisia. Toimenpiteiden vaikutusten arviointi edellyttää säännöllistä seurantaa, lisää uutta tietoa sekä näiden perusteella joustavaa suunnittelua ja toimenpiteiden toteuttamista.

- Preiviikinlahdella ja Kokemäenjoen suistossa on monia eri käyttömuotoja, joiden sovittaminen alueella on hoito- ja käyttösuunnitelman aikana osoittautunut hyvin haasteelliseksi. Näillä kohteilla yhteydenpito ja osallistaminen hankkeen jälkeen on jatkettava aktiivisena. Preiviikinlahdelle suunnitellut liikkumisen ohjaukseen liittyvät rakenteet ja järjestelyt edellyttävät huolellista yksityiskohtaista toimenpidesuunnittelua ja aktiivista tiedottamista.